

Хибридната война – същност, предпоставки и противодействие

Боян Хаджиев*

Резюме: Съвременната война преминава през период на трансформация, обхващаща характеристиките и проявленията ѝ. При анализа на помените във войната често изследователите поставят разделителна линия между „традиционни“ и „нови“ войни, а днес все по-често се говори и за друга различна категория т.нар. „хибридни войни“. За да се оценят и разберат съвременните проявления на „войната“, в статията са проследени характеристиките на различните поколения войни. Анализирани са хибридният характер на последното поколение войни. Открити са основни инструменти и фактори за успех при провеждането на хибридна война.

Ключови думи: хибридна война, поколения войни, съдействащи условия, превенция.

JEL: H56, F51, D74.

Увод

Във второто десетилетие на XXI век ролята и значението на концепцията за хибридна война придоби особена популярност. Хибридната война не е ново явление, но технологичната революция увеличи интензитета и възможностите за прилагане на различни инструменти и тактики, свър-

зани с нея. Освен това, промяната на баланса на силите международните отношения превърна хибридна война в удобен метод за постигане на политически цели от страна на великите сили, без да се преминава прагът на открития конфликт. Хибридната война доведе до възможности за прилагането на по-разнообразни инструменти; комбинирането на различни форми на война; използването на нетрадиционни актьори; увеличаването на значението на психологическите аспекти на конфликта и на въздействието върху мирното население и т.н. Тези промени предизвикаха увеличаване на неяснотата около същността на войната днес. На преден план се появяват въпроси като това какво представлява хибридната война; какви са предпоставките за провеждането ѝ; и как може да ѝ се противодейства. Тези проблеми са и водещ акцент в съвременните анализи на развитието на войната и нейния хибриден характер. Настоящата статия има за цел да представи основен обзор, фокусиран върху разбирането на ролята и значението на хибридните войни днес.

Динамика и етапи на развитието на войната – периодизация

Анализът на развитието на войните често преминава през обособяването и оценката на т.нар. поколения войни. Lind

* Боян Хаджиев е доктор, доцент в катедра „Международни отношения“ на УНСС.

(2015, с. 68-69) групира четири поколения войни, като всяко едно поколение се разглежда през призмата на противопоставяне между културата на реда в армиите и нарастващото безредице на бойното поле. *Първото поколение* се свързва с подреденост и тактика на линии и колони. На бойното поле доминира културата на реда, армиите застават една срещу друга, липсва маневреност, границата между цивилни и военни е ясна, а държавата има почти пълен монопол над „правенето“ на война. Тук Lind (2015, с. 68) отбелязва, че културата на реда, характерна за първото поколение войни, остава трайна следа в организацията на армиите и до днес. През XIX век технологичните нововъведения, масовите армии и подемот на национализма превръщат тактиката на „подредената“ армия (в линии и колони) в самоубийствена. Парадоксално, армиите продължават да разчитат на подредеността в бойно поле, което се характеризира с все по-голямо безредице. Този дисбаланс между организацията на армиите и променящата се същност на бойното поле е определящ и в следващите поколения войни.

Второто поколение войни се свързва най-вече с френската армия по време и след Първата световна война. Целта е бойното поле да се „подреди“ чрез налагане на нови тактики. Пълководците разчитат на огневата мощ, изтощението, непряката артилерия в синхрон с пехота, кавалерия и авиация. Акцентът пада върху правилата, процедурите и процесите вътре в армията – редът е водещ. Както и в предишното поколение, битките се водят методично, проблемите намират своите решения в „школи“, обучението е стандартизирано, инициативността е пренебрегвана, водещи са подчинението и дисциплината. Характеристиките на организиране на армиите от Второто поколение в най-голяма степен остават валидни и днес, въпреки че войната и бойното поле се трансформират (Lind, 2015, с. 68).

В края на Първата световна война германската армия започва прилагането на тактики, свързани с повече маневреност, което се превръща в основата на *Третото поколение войни*. Акцентът се измества от налагане на ред чрез огнева мощ към разчитане на бързина и темпо при операциите. Налице е адаптиране към безредието, а не опит то да бъде овладяно. Врагът е поставен пред изненадващи и опасни ситуации и на непрестанен психологически и физически натиск. Тактиката не е да се „удържи“ бойната линия, а по-скоро да се обкръжи врагът в „чувал“. Културата на реда „обърната навътре“, доминираща първите две поколения, е изместена от фокус навън към врага и конкретните ситуационни фактори. Толерира се моментната преценка, инициативността и самодисциплината, съобразени с постигането на конкретни резултати в отделните ситуации. Идеите, а не броят на оръжията, определят резултатите. През Втората световна война механизиранията версия на тази пехотна тактика става известна като „Blitzkrieg“. Lind (2015, с. 68) отбелязва, че въпреки превъзходството на Третото поколение войни, повечето армии в света остават организирани по модела на Второто поколение, поради неспособност да се откажат от „културата на реда“. Днес това е една от основните причини държавните армии да се провалят при сблъсък с недържавни актьори в съвременните конфликти. Основната цел е волята на противника, държавата губи контрол над монопола над войната, а медията и технологиите са лесно достъпни. Новите войни, свързани с *Четвъртото поколение*, се характеризират с инициативност, децентрализация, самодисциплина, скритост и бързина. Проблеми, на които организациите на Второто поколение войни не могат да дадат решение.

Тези войни на Четвъртото поколение най-често се наричани „малки“, нискоинтензивни конфликти, които имат аспекти,

отличаващи ги от „обичайната“ война. Изследване на David Charters (1989, цитирано в Katayama, 2001, с. 62-63) успява да очертае основните различия между нискоинтензивния конфликт и традиционната война. На *първо място*, при нискоинтензивните войни политиките трябва да контролират мислите и действията на въоръжените сили на фронтовата линия. Всяко действие може да има силно политическо влияние. Липсва ясна граница между политическите и чисто военните аспекти на воюването. Крайният резултат на конфликта най-вече зависи от политически и нематериални фактори, което води до фрустрация сред войниците и до сериозно гражданско-военно противопоставяне (Ibid, с. 62). На *второ място*, броят на хората, ангажирани в провеждането, и броят на жертвите във всеки един момент е малък и обхватът на оръжията и мащаба на операцията са *ограничени* (Ibid, с. 63). На *трето място*, операциите, извършвани от опонента, са прикрити, а границата между цивилни и военни е почти невъзможно да бъде идентифицирана (Ibid, с. 63). *Четвърта* характеристика е важността на психологическите фактори. Материално по-слабите бунтовнически групи се стремят да изградят образ на сила и справедливост. От друга страна, властите (държавно правителство или външна (регионална, глобална) сила, която се намесва в конфликта) трябва да осуетят създаването на представа за тях като жесток и отчужден от народа субект. Войната на идеите и образите е водеща. Чрез нея се компенсират материални недостатъци и се изгражда „легитимност на каузата“, в името на която се води войната. *Петият аспект* е същността на използваните тактики. Бунтовниците, терористите и партизаните избягват влизането в преки големи сблъсъци и предпочитат необичайните, асиметрични тактики. Бунтовническите сили нямат нужда физически да сдържат или унищожат централ-

ната власт и нейните въоръжени сили, те трябва да се стремят само да продължат борбата максимално дълго, за да изтощят противника си и да го накарат да се оттегли (Ibid, с. 63).

Четвъртото поколение се явява преход от традиционното разбиране за войната като организирано насилие между държави, чиито резултат зависи от сблъсъка на въоръжените им сили на бойното поле. Днешните технологични трансформации правят света по-модерен, но и по-крехък (Василева, 2017, с. 607). Това е в основата на съвременния характер на войната и импулс за оформяне на *Пето поколение* войни, които се окачествяват като смесена (хибридна) военна борба – комбинация от явления, включващи въоръжени и невооръжени, военни и невоенни, държавни и недържавни, вътрешни и международни, насилнически и мирни средства. Този хибриден характер на войната се превръща в най-разпространената форма на конфликтите в XXI век (Kilcullen, p. 4).

Хибридна война – същност и проява

Съвременното разбиране за хибридна война се свързва с неясните граници между мира и войната между държавното и недържавното, между частно и публичното, както и промените в традиционните участници и елементи на войните. Хибридността се състои в комбинацията на различни елементи при провеждането на войните. Акцентът пада върху това как противниците планират да воюват (Dayspring, 2015, с. 11-14). Хибридна война се смята за форма на война, която включва конвенционални и неконвенционални действия, извършвани от редовни, нетрадиционни въоръжени сили и цивилни чрез скрити или явни действия, провеждани в целия спектър от елементи на силата (дипломатически, политически,

информационни, икономически, финансови, военни, правни и др.), за да се **създаде неопределеност**, насочена към уязвимостта на държавата, която е обект на агресия. Хибридна война е преди всичко агресия срещу суверенитета и независимостта на една държава (Savu, 2014, p. 88).

В основата на провеждането на хибридна война е *синергията* между различни инструменти и *синхронизираното* им насочване и адаптиране към уязвимостите на опонента. Уязвимостта може да е във всяка една критична функция (сектор) на държавата и по този начин да се предоставя възможност на „атакуващата страна“ да се възползва от условията и да ги експлоатира, в зависимост от средствата, с които разполага. От друга страна, синхронизацията произтича от способността на нападателя ефективно да координира инструментите на силата във времето, пространството и спрямо целта, за да създаде желан синергичен ефект. Развитие на новите технологии е в основата на относителната новост на хибридна война, чрез предоставянето на способности на нападателя да синхронизира множество инструменти на силата едновременно и умишлено да използва двусмислието, нелинейността и когнитивните елементи на войната. Нелинейният характер на хибридна стратегия се допълва и от възможността нападателят да ескалира или де-ескалира конфликта хоризонтално, а не само вертикално, като по този начин се осигурява допълнителни възможности за натиск над противника. Хибридна война цели създаване на усещане за несигурност и неопределеност в противника. Държавата мишена не е наясно с бъдещите последици и са налице сиви зони между мира и пълномащабна война (Cullen, 2017, с. 10-14). Трудно може ясно да бъде поставена линията между натиск и агресия (Koziej, 2015, цитиран в Vapasić, 2015, с. 21). Основната роля играят невоенните средства

като психологически операции и пропаганда, икономическите санкции, престъпната дейност, тероризмът и групи подривни действия, като тези инструменти имат определено ниво на централизиран контрол. Тези действия се използват по различен начин в различно време като във всеки един момент е налице определено ниво на натиск и напрежение (Cullen, 2017, с. 3). Това води и до умишлено размиване на границата между мир и война. Хибридна война не се обявява, а се води скрито, като цели манипулиране на възприятията, така че да е невъзможно да се определи момента на началото и (евентуалния) край на военните действия.

Основна мишена на хибридна война не е физическата среда или превземането на територии, а населението, живеещо на тези територии (пределите на държавата обект на атаката). Ето защо в основата на концепцията за хибридна война е подривната дейност, насочена срещу обществото на противника, като този процес преминава през няколко етапа. Първо, деморализация на целевото общество. Второ, дестабилизация на целевото общество. Трето, провокиране на криза в целевото общество. Четвърто, завладяване на контрола над целевото общество от вътрешни сили, действащи съгласувано с нападателя (Kriz, Vechna и др., 2015, с. 13).

Фактори за провеждане на успешна хибридна война

Според Cullen (2017, с. 24), сполучливото прилагане на стратегията на хибридна война изисква наличието на определени характеристики на субекта (нападателя), обекта (мишената) или на средата, в която се прилага тя. От гледна точка на нападателя и неговите способности, важно значение заемат няколко неща. *На първо място*, способността за насочване на действия в различни сфери (домейни). *На*

Второ място, нападателят трябва да съумее да използва принуда, като не преминава границата за избухване на пряк конфликт. Противникът трябва да е под непрекъснат натиск и в състояние на неопределеност както за сегашния контекст (например дали е в състояние на война или не), така и за бъдещите последици и действия на нападателя. *На трето място*, важно изискване е наличие на умение за приспособяване на средствата и уязвимостта за постигане на желаните ефекти. *На четвърто място*, към способността на нападателя да лавира между различни инструменти и сфери на конфликта. Субектът трябва да има находчивостта относително лесно да предизвиква етапи на ескалация и де-ескалация чрез действията си.

От гледна точка на мишената, основният проблем е да се идентифицира моментът, в който тя е обект на хибридно въздействие. За успешното постигане на целите на нападателя важно значение има наличието на определени *съдействащи специфични условия*. Сполучливата комбинация от тях създава подходяща почва за хибридна война. Разбирането на тези условия е важно, защото така става възможно неутрализирането им. *Първо*, в дългосрочен план държавата обект на атаката е лошо управлявана и не изпълнява основните си функции. Затова е важно държавата мишена непрекъснато да подобрява своето състояние, системно да предотвратява проникването в политическото ръководство на хора, свързани с потенциален хибриден нападател, и да спечели лоялността на гражданите към държавата. *Второ* условие е да е налице разделение сред населението. Обикновено това разделение се стимулира от нападателя чрез различни провокации, които могат да варират в широк спектър от въпроси на националната сигурност (например политика за отбрана, членство в съюзи) до културно-исторически интерпретации (например провокативно тълку-

ване на историята, налагане на определени гледища и др.). Противопоставянето на разделението минава през адекватна форма на съзнание за необходимостта от защита на страната, образователни дейности сред населението, отнасящи се до хибридните заплахи и сътрудничеството в тези области с автентичното гражданско общество. *Трето*, потенциалният нападател притежава известна привлекателност за част от населението на държавата обект и поради това може да използва инструменти на меката сила. Превенцията тук преминава през запознаване на обществото с мрежите за влияние, които потенциалният нападател създава, както и с начина им на действие. Освен това е важно държавата-мишена да се насочи към намаляване до минимум нивото на дипломатически, икономически, военни и културни отношения (зависимости) с държави, които са оценявани като потенциални хибридни заплахи. *Четвърто*, атакуваната държава граничи с нападателя и не е в състояние ефективно да контролира своите граници. Изграждане на военни способности, които да могат да бъдат използвани при всякакви видове експедиционни операции и за защита на територията, и най-вече тези способности да не бъдат зависими от държавата-нападател. Освен това е важно укрепването на способността на полицията да действа срещу нередовни и враждебни неидентифицирани въоръжени формации, които се опитват да парализират държавните и местните власти. *Пето*, атакуваната страна няма надеждни съюзници. При наличието на такива държавата-обект на въздействието може да постави въпроса в международните организации за колективна отбрана, в които членува, и по този начин да се потърси подкрепа за съпротива. *Шесто*, нападателят има известна степен на доверие сред международната общност, което му позволява да ѝ влияе със своята версия за събитията. Извършването на

разузнавателни и аналитични дейности за установяване на подготовката на противника за провеждане на хибридна война може да послужи за превантивно противопоставяне на тези планове за въздействие (Kriz, Veschna и др., 2015, с. 15-18).

Заклучение

В съвременния етап на развитие на военното дело хибридна война е все още неясно и трудно разграничимо понятие. Въпреки това е налице тенденция за все по-голям фокус върху тази концепция както в публичното пространство, така и в експертните изследвания. В международните отношения ставаме свидетели на прехвърляне на взаимни обвинения между водещите глобални сили за това коя от тях използва хибридна война и по какъв начин. Опитите за обяснение на почти всяко вътрешно разногласие, проблеми или изненадваща промяна биват прехвърляни върху евентуалния външен враг и използваните от него хибридни средства, без значение дали става въпрос за обикновен социален протест, изборни изненади, обществени разногласия, икономически проблеми и др. хибридна война се явява лесно обяснение и става отговор за причините за тези проблеми. Това води до усещане за несигурност и постоянен конфликт. За да се оцени мащабът на възможностите на хибридна война, е важно да се даде оценка за технологичния напредък, в който се намираме, баланса на силите в международните отношения и основните предпоставки и средства за превръщането на една държава в мишена за хибридни въздействия.

Цитирани източници:

Василева, Ев., 2018. Либерализъм – средно-обхватни теории, в Гочев, Ат. (ред.), Теория на международните отношения. София, изд. „Албатрос“, София, с. 547-618.

(Vasileva, Ev., 2018. Liberalizam – srednoobхватni teorii, v Gochev, At. (red.), Teoria na mezhduнародnite otnoshenia, Sofia, izd. „Albatros“, s. 547-618.

Banasik, M., 2015. How To Understand The Hybrid War. *Securitologia*, 2015/1, pp. 19-34. Available at: https://www.civitas.edu.pl/wp-content/uploads/2015/03/Securitologia-1_-21-2015_019-034.pdf [Accessed 30.12.2018].

Cullen, P., 2017. Understanding Hybrid Warfare. Available at: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/647776/dar_mcdc_hybrid_warfare.pdf [Accessed 30.12.2018].

Dayspring, S., 2015. Toward a Theory of Hybrid Warfare. Available at: https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/47931/15Dec_Dayspring_Stephen.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Accessed 30.12.2018].

Katayama, Y., 2001. Redefinition of the Concept of Low-Intensity Conflict. NIDS. Available at: http://www.nids.mod.go.jp/english/publication/kiyo/pdf/bulletin_e2001_3.pdf [Accessed 31.12.2018].

Kilcullen, D., 2009. *The Accidental Guerilla. Fighting Small Wars in the Midst of a Big One.* Oxford University Press.

Lind, S.W., A.G. Thiele, 2015. *4th Generation Warfare Handbook.* Castalia House.

Savu, G., 2014. *Hybrid Warfare – Ways of Manifestation and Counteraction*

from the Euro-Atlantic Perspective. Accessed 14.05.2017.